

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นการปฏิบัติจริง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน บ้านโสกชุมปุณ บ้านท่าลาด 2) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ของเด็กและเยาวชน บ้านโสกชุมปุณ บ้านท่าลาด และนักเรียนโรงเรียนบ้านโสกท่าลาดพัฒนา และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบการจัดกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ของเด็กและเยาวชน บ้านโสกชุมปุณ - บ้านท่าลาด และนักเรียนโรงเรียนบ้านโสกท่าลาดพัฒนา พื้นที่ดำเนินการโรงเรียนบ้านโสกท่าลาดพัฒนา บ้านโสกชุมปุณและบ้านท่าลาด ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4, ปีที่ 5 และปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโสกท่าลาดพัฒนา บ้านโสกชุมปุณ ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จำนวนประมาณ 18 คน โดยมีทีมวิจัยที่ประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน และโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินจำนวน 3 คน ครู 4 คน ที่ปรึกษา 2 คน รวม 9 คน การศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงหลากหลายรูปแบบ

ผลการศึกษามีดังนี้

ผลการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมาของบ้านโสกชุมปุณและบ้านท่าลาด พบว่าการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีส่งผลให้ชาวบ้านป่วยเป็นโรคภูมิแพ้ แต่ชาวบ้านก็ยังทำและไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งมีกลุ่มผู้นำชุมชน (ไม่เป็นทางการ) พระสงฆ์ ครู เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรเอกชนจากภายนอกให้การสนับสนุน ส่งเสริมกระบวนการทำงาน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านในการแก้ไขปัญหา และเมื่อปี 2534 ชาวบ้านกลุ่มเล็กๆ ได้เริ่มต้นทำเกษตรปลอดสารเคมี พร้อมทั้งจัดอบรมให้ความรู้เรื่องเกษตรปลอดสารเคมี และจัดตั้งเป็นโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ เพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารขาย นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเริ่มจากค้นหาปัญหา สาเหตุ แนวทางการแก้ไขปัญหา ทดลองโดยการปฏิบัติจริงในครอบครัว สรุปผลการทดลองทุกๆ ปี จนกระทั่งเกิดเป็นองค์ความรู้เรื่องเกษตรกรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับครอบครัว และสามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัวเด็กและเยาวชน โดยส่วนใหญ่แล้วจะได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในครอบครัว เช่นการหุงข้าว ทำกับข้าว ปลูกผักสวนครัว ทำนา การซักผ้า และอื่นๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน

ในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ทำให้นักวิจัยได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งกำลังจะสูญสลายไปกับค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณีที่เปลี่ยนไป ได้เรียนรู้และเห็นความพยายามรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหของชุมชนทำให้นักวิจัยได้สัมผัสและเรียนรู้เรื่องราวชีวิตของเด็กและครอบครัว เข้าใจสภาพปัญหาของเด็กได้อย่างลึกซึ้ง เข้าใจถึงทัศนคติของผู้ปกครองในการเรียนรู้เรื่องการทำการเกษตร และการเรียนรู้ในโรงเรียน

สำหรับรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กบ้านโสกชุมปูนและบ้านท่าลาดนั้น เป็นรูปแบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง การเล่น การศึกษาดูงาน การเข้าค่าย ตามสภาพความเป็นจริงของการเรียนรู้

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง มีทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตัวเด็กในเรื่องการเรียนรู้ เช่น เด็กมีความสุข กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ได้ความรู้ ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น ได้รู้จักความยากลำบาก มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองทำ มีความรับผิดชอบมากขึ้น ได้รู้จักการทำงานร่วมกัน รู้จักเพื่อน พี่ น้อง รู้จักสังเกต รู้จักตั้งคำถาม ได้มีโอกาสที่จะไปเรียนรู้ข้างนอกมากกว่าโรงเรียนอื่น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน การจับจ่ายใช้สอย ได้รู้ว่าพ่อและแม่ทำงานยากลำบากเพียงใดในการเลี้ยงดูตนเอง เกิดประโยชน์กับชุมชน ชุมชนมีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน ผู้นำมีความสุขกับการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้น เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู ชุมชน ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมทำงานระหว่างองค์กรชุมชนและองค์กรราชการที่มีระเบียบแบบแผน ได้เรียนรู้ทักษะกระบวนการวิจัย